

IVN-afdeling
Westerveld

Verschijnt tweemaal per jaar
december 2017 , jaargang 25, nr 2

IVN-Westerveld

Bestuursleden

Mariken Hornman	voorzitter
Ans Lutgerink	secretaris
vacature	penningmeester
Marja Generaal	algemeen bestuurslid
Marinus Jousma	algemeen bestuurslid
Albert Kerssies	adviseur

Secretariaatsadres:

IVN – afd. Westerveld
p/a Ans Lutgerink
Tolweg 8
7991 TC Geeuwenbrug
postadres:
telefoon: 0521 345635
e-mail: info@ivn-westerveld.nl
Internet: www.ivn-westerveld.nl

Redactie:

Janke Santing, Ria Duiven, Adri van der Weyde, Jan Nijman

Verder werkten aan deze Adder mee: Mariken Hornman, Angelique Quak, Bernadette Haverkort, Albert Raven, Wilma Talen, Roel Pepping, Nelleke Jintes

Bronvermelding foto's: Albert Raven, Adri van der Weyde, Jan Nijman, Ria Duiven, Wilma Talen, Roel Pepping, Nelleke Jintes, Jogchum Reitsma, Jark de Boer, Riet Harwig Kruidhof, Pixabay

Mailen met de redactie: redactie@ivn-westerveld.nl

In deze Adder:

Van het bestuur	4
Weekendje weg	5
Blik Vooruit tijdens 25-jarig jubileum IVN afdeling	6
De Nacht van de Nacht beleefd	7
Held in het veld: Nelleke van der Veen	8
Voedselbossen	9
Fotowedstrijd De Bloemen en hun vrienden	11
Het Noordenveld	13
Het Anserveld	14
Dwalen rond het Dwingelderveld	15
De wielewaal zong wel maar géén duudeljo	17
Brunstinger Plassen	18
Kort verslag van een bijzondere ontdekking	19
De natuur een handje geholpen, Natuurwerkdag 2017	21

Weekendje weg naar Berg en Dal

Ga je ook mee? Noteer vast de datum

Vrijdag 16 maart tot en met zondag 18 maart

IVN-Westerveld

Voorwoord

Vijfentwintig jaar geleden begon IVN Westerveld als - tegelijkertijd met de oprichting an het Nationaal Park Dwingelderveld—als IVN Dwingelderveld e.o. Nadat de gemeente Westerveld in 1998 ontstaan was uit een fusie van de gemeentes Havelte, Diever, Dwingeloo en Vledder, werd ook de naam van de IVN-afdeling gewijzigd. Op onze feestelijke jubileumavond, op 26 oktober, hebben we die feiten nog een keer gememoreerd.

In deze Adder krijgt het Dwingelderveld veel aandacht. Het lijkt alsof we dat met opzet hebben gedaan, maar het is toeval. Een aantal van onze cursisten die de Natuurgidsenopleiding volgen, hebben hun adoptieterrein in het Dwingelderveld. Wilma Talen schrijft over het Anserveld en Angélique Quak over het Noordenveld. Andere cursisten hebben hun terreintjes elders. Roel Pepping en Nelleke Jintes schrijven over het Brunstingerveld en Adri van der Weyde over de Wapserveense Petgaten.

Meer over het Dwingelderveld lees je in het verslag van de 'Nacht van de nacht'. En om vast vooruit te kijken op de midwinterwandeling op vrijdag 29 december, vind je in deze Adder ook cultuurhistorische informatie over het Dwingelderveld.

Als redactie hebben we al nagedacht over de invulling van een volgende Adder. Tijdens de redactievergadering lieten we al onze gedachten gaan over het thema 'Cultuur en natuur'. Heb je daar ideeën over? Wil je meedenken? Of wil je misschien de redactie komen versterken? We zouden het leuk vinden. Je kunt contact met ons opnemen via redactie@ivn-westerveld.nl.

Veel leesplezier,

Jan Nijman

Van het bestuur

Tekst Mariken Hornman

Ons jubileumjaar is 26 oktober afgesloten met een spetterend feest! We hebben samen gegeten, gelachen, gedanst en gekletst. En natuurlijk oude herinneringen opgehaald dankzij een quiz van Diet en Jan. Na ook nog ideeën voor de toekomst op papier te hebben gezet kwamen verleden, heden en toekomst allemaal samen op één feestje. Een knap staaltje werk van de organisatoren Marja Generaal, Nelleke Jintes, Ietje Drijfholt en Roel Pepping.

Einde jubileumjaar en nieuwe samenwerkingen

In ons jubileumjaar hebben we, zoals je dat kunt noemen, geploegd en gezaaid. Oftewel we hebben met z'n allen dit jaar heel veel werk verzet en een scala aan activiteiten voor alle leeftijdsgroepen neergezet. Allemaal rondom het thema Bijen, bermen en biodiversiteit.

Nu zijn we aan het oogsten. We zijn de vruchten aan het plukken. Zo voelt het. Er zijn een heel aantal nieuwe ingangen en samenwerkingen ontstaan.

Een aantal voorbeelden:

- We hebben nu de mogelijkheid om jaarlijks een onderdeel van de maatschappelijke stage voor leerlingen van de middelbare school Stad en Esch in Diever te organiseren. In hun 2de en 3de jaar hebben ze een groot aantal uren te vullen met een maatschappelijke stage. Gecoördineerd vanuit Welzijn Mensenwerk zijn we hier nu jaarlijks bij betrokken.
- Op de basisscholen zijn we ook meer in beeld gekomen. Mathijs ter Bork van IVN-Noord gaat komend voorjaar bomenlessen op de basisscholen organiseren. Hieruit kwam de vraag of wij vrijwilligers hebben die het leuk

vinden aansluitend aan de lessen een excursie voor de kinderen te geven. Een heel aantal van ons hebben zich al aangemeld!

- Het overleg met de gemeente over bermbeheer heeft een nieuwe boost gekregen. We zijn als IVN Westerveld nu een vaste gesprekspartner in de overleggroep bermbeheer van de gemeente. Een overleggroep bestaande uit de beleidsmedewerker Groen van de gemeente, de beheerder 'Bermen' van de gemeente, het waterschap Drents Overijsselse Delta, Provincie Drenthe, Agrarische natuurvereniging, de Boermarkte Wapserveen en IVN Westerveld. Daarnaast neemt van ons Guido Nijland ook nog deel aan de projectgroep bermbeheerplan. In deze projectgroep wordt invulling gegeven aan de opzet van een nieuw bermbeheerplan.

Lelystad Airport

Nieuw voor ons als bestuur is dat we de keus hebben gemaakt ons ook politiek uit te spreken. De voorgenomen plannen van Airport Lelystad waar bij de vliegroutes en wachtgebieden op lage hoogte wordt gevlogen, heeft ons inziens te veel gevolgen. Vanuit het bestuur hebben we namens IVN Westerveld bezwaar aangetekend tegen deze plannen. We willen eerst een herindeling van het luchtruim, en pas daarna opening van Airport Lelystad. Omdat vanuit gezamenlijke belangen een krachtiger geluid gehoord kan laten worden hebben we aan de Stichting IVN, het Landelijk Bureau en de Raad van Toezicht, als ook aan de gemeente Westerveld gevraagd te bepleiten dat we eerst een herindeling van het luchtruim willen, en pas daarna opening van Airport Lelystad.

Een stukje uit onze brief:

'Het bestuur van de afdeling Westerveld maakt zich ernstig zorgen over de effecten van de geluidsoverlast voor de dierenwereld: vogels, zoogdieren. Bovendien is deze ontwikkeling een aantasting van de nog maar kleine lapjes aan stiltegebieden die we in Nederland nog over hebben. De beoogde laagvliegroutes zullen leiden tot een enorme aantasting van het woon- en leefklimaat, van bedrijvigheid, van de volksgezondheid van de inwoners, maar ook, en dat krijgt in onze ogen te weinig aandacht, van de natuurgebieden. Uiteraard hebben wij onze leden opgeroepen om langs de legale wegen protest aan te tekenen.'

nen op deze plannen. Maar wij zouden het daar niet bij willen laten. Het bestuur van IVN Westerveld is van mening dat wij als natuurvereniging verder moeten kijken dan ons eigen gebied. Het is niet alleen een probleem van Drenthe of Overijssel, het is groter.'

Bestuurssamenstelling

Albert Raven is gestopt met zijn bestuurswerkzaamheden. Rond de zomer gaf hij al aan graag te willen stoppen, maar wilde ons niet in de steek laten midden in het jubileumjaar met de vele activiteiten en financiële verplichtingen. Nu het feest ook is geweest

is hij definitief gestopt. Albert heel erg bedankt voor je inzet.

Zoals iedereen wel kan begrijpen zijn we naarstig op zoek naar nieuwe bestuursleden. Op het ogenblik zijn we met z'n vieren. We willen er graag nog twee bestuursleden bij hebben. Denk je er over maar weet je het nog niet zeker? Kom gewoon een keer praten.

Nieuwjaarswandeling

We nodigen iedereen van harte uit mee te lopen op onze nieuwjaarswandeling op zondagmiddag 14 januari. Uiteraard proosten we na afloop op het nieuwe jaar. Wie niet mee wil of kan lopen is

van harte uitgenodigd mee te proosten. Dit keer gaan we een rondje Vledder doen. Reserveer de datum vast. Uitgebreide informatie van start van de wandeling en aankomst bij de herberg komt nog via de mail.

Weekendje weg

Tijdens het feest zijn er zijn leuke plannen ontstaan voor een weekendje weg. Het weekend van vrijdag 16 maart tot zondag 18 maart is hiervoor gereserveerd. We gaan naar het mooie gebied Berg en Dal. Verderop in deze Adder is hier meer over te lezen.

Weekendje weg

Na zo'n leuke feestavond vanwege het 25-jarig bestaan van het IVN Westerveld, ontstond het idee om een weekendje weg voor de IVN-afdeling te organiseren. Een aantal leden hebben dit idee verder uitgewerkt. In het weekend van vrijdag 16 maart , vanaf 16.00 uur tot zondag 18 maart tot 17.00 uur zijn we welkom in

Eversbosch in Berg en Dal bij Nijmegen. Berg en Dal leek ons een mooie plek, stuwwallen en ook in de nabijheid van het rivierengebied bij Nijmegen. Kortom voldoende te zien en te doen. En een heel ander gebied dan waar wij wonen.

Eversbosch is een groepsaccommodatie aan de Oude Kleefsebaan in Berg en Dal. Er is ruimte voor 28 personen, met 9 slaapkamers, een goed ingerichte keuken en groepsruimte. Mochten er meer dan 28 mensen mee willen met dit weekend, dan kan dat met bijvoorbeeld een eigen camper of iets dergelijks. of is er de mogelijkheid om naast de groepsruimte Eversbosch op een naast gelegen huisjesterrein 2 huisjes te huren voor 4 personen per huisje. Het maximum aantal mensen dat in de groepsruimte kan is 35 personen. Dat is daarom dan ook het echte maximum aantal deelnemers aan dit weekend. Wil je mee, geef je dan zo snel mogelijk op via de website van IVN-Westerveld.

Globaal programma voor dit weekend:

- aankomst tussen 16.00 en 16.30 en na een kleine verkenning en verdeling van de kamers, een avondmaaltijd 'potluck'. Dat betekent dat we een gezamenlijke maaltijd gebruiken van gerechten, die verschillende van onze deelnemers , dus jij misschien ook, zelf van tevoren hebben klaargemaakt. Wil je hierin een bijdrage leveren, wil je dat dan bij de aanmelding kenbaar maken.
- vrijdagavond een lezing van iemand die het gebied kent (Gelderse Poort/Ooijpolder en de stuwwallen)
- zaterdag: Gelderse Poort/Ooijpolder per fiets verkennen liefst met een gids uit het gebied of naar voedselbos (info volgt later, wij zijn nog in overleg met IVN-Nijmegen.)
- zaterdagavond na de gezamenlijke maaltijd , die door een aantal vrijwilligers aldaar wordt klaargemaakt, misschien nog een lezing en een kort luchtig programma
- zondag wandelen in hoger gelegen gebieden/stuwwallen.

Kosten voor de 2 overnachtingen is € 65,- pp. Bijdrage voor het eten en drinken komt later , dat is nog niet bekend.

Bernadette Haverkort

Tijdens de viering van het 25-jarig bestaan van onze afdeling op 26 oktober 2017 hebben de leden nagedacht over waar de afdeling en de leden zich in de toekomst mee bezig zouden kunnen houden.

Dat gebeurde aan de hand van vijf vragen die in acht verschillende groepjes zijn uitgezet. Deze vragen leidden tot geanimeerde gesprekken in de groepjes. De meeste groepjes hebben meerdere vragen beantwoord, sommigen kwamen niet verder dan één vraag.

De resultaten van deze ‘consultatieronde’ zijn na afloop overhandigd aan de voorzitter.

Er bleek een breed draagvlak voor het versterken van de invloed van het IVN richting politieke partijen en andere maatschappelijke organisaties. Dat kan bv variëren van het kritisch volgen van gemaakte afspraken (de IVN-variant op ‘luis in de pels’ noemen we ‘Bij in de Pels’), tot acties m.b.t. bestrijdingsmiddelen en laagvliegen.

Voor nieuwe projecten zijn meerdere ideeën naar voren gebracht. Zo zijn genoemd:

1. Bijenhôtels bij monumenten, het combineren verleden en toekomst;
2. Het inzicht geven (uitdragen) in de keten van planten naar leven en voedsel van mensen en

3. Het organiseren van gezamenlijk overleg van bij de natuur betrokken belangenorganisaties.

Het belang om meer jeugd bij het natuurwerk te betrekken leeft breed, dat blijkt uit de verschillende voorstellen over het wie en het hoe:

De groep van 12-30 jaar vraagt extra aandacht (die heeft heel veel andere zaken aan 't hoofd..), zo kan je middelbare scholieren bij de natuur betrekken tijdens introductieweken. Betrek ook ouders en sluit nog meer aan bij de (belevings-)wereld van jeugd. Houdt het actief, open en vrolijk

Organiseer publiciteit door –jongere- een blog/vlog bij te laten houden. Denk ook aan een fotoworkshop met kinderen en met de basisschool in het veld.

Ook het cursuswerk blijft belangrijk . Speciaal genoemd zijn een cursus vogelgeluiden / vervolg eekhoornproject (korte cursussen); Herhalen van de cursus waar wij wonen, nu i.s.m. gemeente ook voor nieuwe inwoners. De Natuurgidsencursus

Last but not least blijven (ontspannings-)activiteiten ter versterking van de onderlinge band belangrijk. Wat te denken van een ledenweekendje in 2018 en vaker een feestje/ etentje organiseren met bv spitskool....

Roel Pepping

Op zaterdagavond 28 oktober reed ik met mijn jongste dochter naar het bezoekerscentrum Dwingelderveld in Ruinen. Het was schemerig en we bereiden ons voor op de Nacht van de Nacht – wandeling zoals die door het IVN- Westerveld was georganiseerd. Een beetje spannend vond ik het wel. In het toenemende donker gaan wandelen op onbekende wegen en paden in een gebied dat je niet echt kent en dan ook nog genieten?

Langzaam begon het wat donkerder te worden en liepen we als groep in de richting van de grote stille heide.

Maar ik had mij voorgenomen het eens te proberen en mijn dochter warm gemaakt om mee te gaan. Aangekomen bij het bezoekerscentrum werden we hartelijk welkom geheten door onze gidsen van deze avond, Marjan Bralten en Desiree Frederiks, twee vertegenwoordigers namens IVN-Westerveld. We hebben gewacht tot onze groep compleet was. Marjan stelde zichzelf en ook Desiree voor. De laatste vertelde dat ze natuurgids in opleiding is en dat deze bijzondere wandeling als stageopdracht ook deel uitmaakt van haar opleiding en dat ook zij onderweg het een en ander zal vertellen.

Het was leuk te zien dat onze groep heel divers was samengesteld. Vaders en moeders met jonge kinderen en enkele wat minder jonge kinderen en enkele volwassenen. Marjan vroeg de aanwezigen of ze wisten wat het IVN is en legde vervolgens kort en bondig, en voor iedereen duidelijk, de belang-

rijke doelen van onze vereniging uit.

Langzaam begon het wat donkerder te worden en op uitnodiging van onze gidsen liepen we als groep in de richting van de grote stille heide. Het was bewolkt en het regende maar dat deerde niemand want de ervaring om daar te kunnen lopen en met elkaar te ervaren wat donker betekent was uniek. Natuurlijk moesten we oppassen waar we liepen want op de hei is het terrein nu eenmaal niet zo geplaveid en ook had de regen gezorgd voor wat extra te nemen hindernissen.

Op een aantal plaatsen werd stilgehouden en iets over de bijzondere natuur verteld of werden we even stil om te merken wat het donker met je doet. We zagen het licht van Hoogeveen als een storende gele gloed in de verte. We zagen het strooilicht dat Beilen veroorzaakt en zagen zo hier en daar de lichtjes van boerderijen oplichten tegen de donkerte van de nacht. Bij een groot rond ven, zeer waarschijnlijk een pingo ruïne zoals we van onze gidsen leerden, stopten we en werd ook uitleg gegeven hoe en waardoor een pingo is ontstaan. Vervolgens liepen we over een pad langs de rand van de hei. Op een bepaald punt stopten onze gidsen en werden we allemaal een aantal meters uit elkaar gezet. In de donkerte van de nacht voelde je je even helemaal alleen en kon je de stilte en het echte donker ervaren. Een stilte en de afwezigheid van het storende licht die bevrijdend werken kan maar soms ook beklemmend of angstig maakt zoals een van de kinderen ervaarde. Ze moest er zelfs van huilen zei ze. Ik had niet de indruk dat ze het erg vond maar wel een beetje spannend.

We liepen vervolgens naar de

schaapskooi waar we in het aarde-donker meer voelden dan zagen dat de kooi gevuld was met een paar honderd schapen. Hier vertelde Desiree wat de waarde is van een kudde voor het Dwingelderveld. Als hulp-herder kon zij vanuit de eigen ervaring ons ook het een en ander vertellen over de schapen, de kenmerken van het bijzondere ras dat het Drentse heideschaap is en hoe het is om als herder over de heide te zwerven. Vanaf de schaapskooi liepen we weer terug richting het bezoekerscentrum. Onderweg daarheen hadden we nog een bijzondere ontmoeting met een, in het donker van de nacht, scharrelende egel.

Aangekomen bij het bezoekerscentrum werd kort geëvalueerd en ook geconstateerd dat het voor iedereen een boeiende, leerzame en een bijzondere ervaring was om zo te kunnen genieten van een deel van de Nacht van de Nacht. De gidsen werden bedankt en we werden uitgenodigd om nog, ter afsluiting, samen in het bezoekerscentrum wat te drinken.

Ik vond het een geweldige ervaring mee te mogen en te voelen wat echte donker doet en ook hoe weldadig dat kan zijn. Ik heb er erg van genoten en zal dan ook zeker een volgend jaar opnieuw van de partij proberen te zijn. En mijn dochter wil ook dan zeker weer mee.

Adri van der Weyde

Held in het veld: Nelleke van der Veen

IVN Westerveld heeft veel leden die ieder op hun eigen manier van de natuur houden en de ze liefde voor de natuur graag met anderen delen. Dit doen ze op verschillende manieren. Zo hebben we vele helden in het veld. In deze rubriek kun je lezen over Nelleke van der Veen die in Vledder woont.

Wat betekent natuur voor jou?

Natuur betekent voor Nelleke rust. Door buiten te wandelen of te fietsen krijgt ze rust, komen er ideeën en kan ze alles weer op een rijtje zetten.

‘Als er geen natuur meer is wordt het onleefbaar’. We wonen in een klein landje. Daarin moeten we met z’n allen wonen, werken, voedsel verbouwen, recreëren en zijn wegen nodig voor vervoer. Nelleke zou willen streven naar evenwicht in deze belangen. ‘Wat voorkomen zou moeten worden is betalen voor toegankelijkheid van natuurgebieden, dan beperkt het je vrijheid’.

Nelleke is geboren in de kop van Drenthe. Met haar broer, zus en vriendinnen speelde ze veel buiten. De randen van het dorp, nu vaak natuurgebiedjes, behoorden toen vanzelfsprekend tot het speelterrein van kinderen. Nelleke had toen ze zes jaar was een aquarium met twee goudvissen. In dit aquarium kwam ook 'spul' uit de sloot. Nelleke herinnert zich een moment waarop ze met haar ouders, beide bioloog, met een schepnet in een sloot bezig was. Wat ze ving met het schepnet vond ze interessant en prachtig. Met de verbazing over alles wat er leefde in de sloot lijkt de basis gelegd voor verwondering en belangstelling voor de natuur. De ervaringen opgedaan als kind gebruikt Nelleke nu nog bij de IVN.

Sinds wanneer ben je lid?

Nelleke is lid geworden van IVN Westerveld in 2011 toen ze begon met de Natuurgidsenopleiding.

Hoe ben je betrokken geraakt bij het IVN?

Het eerlijke antwoord is bij de start van de gidsen cursus. Maar haar interesse voor natuur was al eerder aanwezig.

In de periode dat Nelleke in Leusden woonde was ze lid van het CML (Comité Milieuzorg Leusden). Ze hielp vanuit het CML bij gastlessen op basisscholen. Dit hield in dat ze met de kinderen wilgen ging knotten, waterdiertjes uit sloten ging opvissen en bekijken en excursies in het park begeleiden. Toen Nelleke later naar Vledder verhuisde en de kinderen daar op scouting zaten vroegen ze haar bij de leiding. De leiding organiseerde met elkaar activiteiten voor de kinderen, ook zomerkampen. Samen iets organiseren waarbij iedereen een steentje bijdraagt is waardevol voor Nelleke.

Op het moment dat de jongste naar de lagere school ging vond Nelleke dat ze lang genoeg thuis gezeten had en twijfelde ze tussen een opleiding of IVN-activiteiten. Het werd eerst een opleiding. De IVN kwam later in beeld.

Wat waren je activiteiten binnen het IVN?

Tijdens de gidsen opleiding had Nelleke als adoptieterrein het Booijsvveen, samen met Theo Tan en Ria Duiven. Dit natuurterrein bezoek je vaak tijdens de opleiding en je maakt een uitgebreid verslag van wat je er vindt en beleeft.

Nelleke hielp mee bij de Scharrelkids en maakte deel uit van de werkgroep werkbijen voor het symposium 'Bijen, bermen en biodiversiteit' dit jaar.

Wat zijn je activiteiten nu?

Nelleke is actief bij 'Buren in het bos', de natuurwerkdag en bereidt met een groepje de Midwinterwandeling voor. Ook helpt ze bij activiteiten voor kinderen. Ze vertelt een anekdote over een jongetje met een pissebed in zijn hand. Een ander kind zegt dat ze het een vies beest vind. De pissebed dreigt plat getrapt te worden. Nelleke loopt naar het jongetje toe en zegt: 'Wat heb je daar een leuk beestje. Zie jij nu wat zijn voorkant is?' De aandacht van de kinderen is getrokken. De pissebed is gered.

Welke plant spreekt jou erg aan?

Na even nadenken kiest Nelleke het sneeuwklokje.

Deze bloem betekent 'hoera de lente'. Het doet haar denken aan de lagere school. Het eerst gevonden sneeuwklokje mocht mee naar de klas. Nelleke was nooit de eerste. Hier klinkt enige teleurstelling, nu weet ze dat in de tuin van haar vriendinnetje mogelijk sprake was van een vroege soort.

Welk dier heeft een bijzondere betekenis voor jou?

De mierenleeuw fascineert Nelleke. Ze is ooit een keer gewezen op dit beestje. Jaren had ze het beestje niet gezien of niet opgelet tot hij het afgelopen jaar in het Aekingerzand bleek te zijn. De larf van de mierenleeuw maakt een ingenieuze 'val' om mieren te vangen als levensonderhoud.

Wat zijn belangrijke activiteiten van het IVN volgens jou?

Nelleke heeft geen speciale voorkeur voor activiteiten. Vaak ontbreekt het haar aan tijd om deel te nemen. Ze vindt het belangrijk dat er een variatie aan activiteiten is waardoor er voor iedereen wat te kiezen valt. Als er veel mensen meedoen (met het IVN), kun je met z'n allen veel bereiken.

Tekst: Janke Santing

Voedselbossen

Tekst: Ria Duiven

Vlakbij Nijmegen ligt Ketelbroek, het eerste voedselbos van Nederland. Initiatiefnemer en pionier Wouter van Eck kwam hierover vertellen op 16 november in Overentinghe in Dwingelo. Hieronder een verslag van deze avond.

Op aanstekelijke wijze vertelde hij over zijn eigen ervaringen. Hij spaarde zichzelf niet. Mislukkingen passeerden de revue en hoe de natuur zelf met verrassende oplossingen kwam.

Wat is een voedselbos ?

Een voedselbos is door mensen ontworpen en is gericht op voed-

selproductie. Het wordt gedomineerd door meerjarige, houtige soorten. Het functioneert zonder externe inputs als mest en pesticiden. Het benut de principes van een natuurlijk bos met verschillende lagen. Een natuurlijk bos heeft verschillende lagen die elkaar kunnen overlappen. De tekening op de volgende pagina laat de verschillende lagen zien.

Je werkt in een voedselbos met een natuurlijk evenwicht. Dat lukt niet zomaar. Er zijn natuurlijk middelen om luizen en rupsen te bestrijden. Op de eigen kavel kwam het vanzelf. De vogels kwamen en aten de rupsen op. Het voedselbos Ketelbroek is

2 ½ ha groot. Er zitten ook poelen in het perceel. In een goed ontwerp heb je natte en droge gebieden. Naarmate de biodiversiteit toeneemt is er een beter evenwicht. Om reden van biodiversiteit is er een kardinaalsplant gezet. Deze is wel giftig maar een waardplant voor vele vlinders. In het 3e jaar van het voedselbos hadden ze een enorme muizenplaag. Muizen kunnen zich heel snel vermeerderen. Er kwam toen wekenlang dagelijks een zwarte ooievaar langs en alengs verminderde de muizenpopulatie. In het begin waren er heel veel akkerdistels. Akkerdistel is een pionier en is nu groten-

deels verdwenen. De ontwikkeling van onkruid hoort bij een voedselbos. Een voedselbos gaat niet samen met een nette tuin.

In een bos zitten van nature zwammen en schimmels. Deze hebben als nuttige functie opruimen. Zwamdraden zijn ragfijn en zie je niet. Samenwerking tussen zwam en boom is géén liefde maar is een verstandshuwelijk waarbinnen stoffen worden uitgewisseld. Deze hechte samenwerking tussen schimmels en bomen is er omdat ze voedingsstoffen uitwisselen.

Er was geen probleem met het bestemmingsplan. Er staat in dat natuur en landbouw verweven mogen zijn. Ze staan ingeschreven bij de KvK als agrarisch bedrijf. Op sommige plekken is het wel een probleem omdat het open landschap belangrijk wordt gevonden, er mag dan geen bos aangeplant worden. Het waterschap zocht destijds naar plekken waar retentie kon plaatsvinden en zodoende kon het beekje gaan meanderen op hun terrein. Door het uitdiepen van het beekje kwam er grond vrij waardoor een deel van het terrein opgehoogd kon worden. Verder is er een schoolmoestuin.

Studenten van hogeschool van Hall Larenstein hebben onderzoek gedaan waarin een vergelijking werd gemaakt tussen een nabijgelegen natuurgebied en het voedselbos Ketelbroek. Het aantal vogels was ongeveer gelijk in soort en aantal, het aantal soorten nachtvlinders was gelijk maar in het voedselbos waren veel meer individuen. Er waren meer soorten en een groter aantal loopkevers.

Er zijn veel soorten aangeplant die eetbaar zijn. Fruit, noten, eetbaar blad, bloemen en paddestoelen. Veel van wat we nu eten zijn overigens geen inheemse planten, denk aan tarwe, appel, aardappels en tomaat. Een voedselbos levert eerst niet zoveel op. Dat komt pas met de jaren. Het is de kunst volgens Wouter om zo weinig mogelijk te doen, géén input, géén werkzaamheden maar alleen oogsten. Zelf leveren ze rechtstreeks aan restaurants. Het levert op jaarbasis € 3.000,- per ha aan oogstproducten op.

Op bezoek bij kwekerij Arborealis in Wilhelminaoord

Op de zaterdagochtend na de lezing bezoeken we de kwekerij.

Deze bestaat al meer dan 15 jaar. Sinds een aantal jaren is er veel meer vraag van Jan en alleman naar planten voor een voedselbos. Vanwege deze toenemende vraag hebben ze een aparte hoek ingericht met planten die geschikt zijn voor een voedselbos. Er is een rangschikking van planten naar de verschillende lagen (kruidlaag, tussenlaag, struiklaag en klimmers). Geïmpregneerdheid en biodiversiteit zijn belangrijke elementen voor een voedselbos. Men is snel geneigd om een tuin netjes te maken en de bladeren op te ruimen en af te voeren. In een voedselbos heeft dit organische materiaal juist een belangrijke functie. Wil je zelf een voedselbos aanleggen of een hoekje in de tuin aanleggen met voedselbosplanten dan is nadenken over wat je belangrijk vindt aan een voedselbos nuttig. Wil je veel vruchten en noten? Vind je biodiversiteit belangrijk? Vorm en kleur van planten kunnen een rol spelen. Herfstkleuren kunnen heel mooi zijn. Bij de keuze van vruchtdragende planten is het goed om op te letten of er kruisbestuiving nodig is. Het kan nodig zijn om een andere soort erbij aan te planten. De planten moeten passen bij de beschikbare grond. Verder speelt bij de keuze van planten de hoeveelheid zon en schaduw een rol, ook hoe beschut en warm de plek is. Voor diegene die serieuze plannen heeft is het advies om uit gaan van de basis die je al hebt. Op de kwekerij vinden ze biodiversiteit belangrijk en ze proberen dat over te brengen naar anderen. We zijn immers niet alleen op de wereld.

Fotowedstrijd De Bloemen en hun vrienden

Insecten en bloemen zijn bijzonder geschikt om prachtige natuurfoto's van te maken. Vandaar dat naast alle jubileum activiteiten in 2017 twee fotowedstrijden zijn georganiseerd. Eén speciaal voor jongeren tot en met 15 jaar en één waar iedereen aan kon deelnemen. Een fotowedstrijd organiseren is geen dagelijks werk voor IVN'ers, vandaar dat hulp werd ingeroepen van de Fotoclub Westerveld. Een commissie uit beide organisaties voerde alle taken uit. Als onderwerp werd "De bloemen en hun vrienden" gekozen. Deze is afgekeken van de grote natuurbeschermers en schrijver Jac. P. Thijsse. Er is destijds een Verkadealbum gemaakt met de titel "De bloemen en haar vrienden".

Er werden twee jury's gevormd, beide onder voorzitterschap van Coby Koops (de Natuurkieker). De Jury kreeg de opdracht bij beide rondes: "Maak een voorselectie van 20 foto's en kies vervolgens uit deze 20 de prijswinnaars". Deze voorselectie, de genomineerden, werden door Marloes Fotografie in Beilen op flink formaat geprint en vervolgens door de commissie ingelijst.

De prijsuitreiking door jurylid Simon Bijl van de

jeugdwedstrijd was tijdens het symposium begin juni. In de jubileumnummer van de Adder, uitgave juli is hier verslag van gedaan.

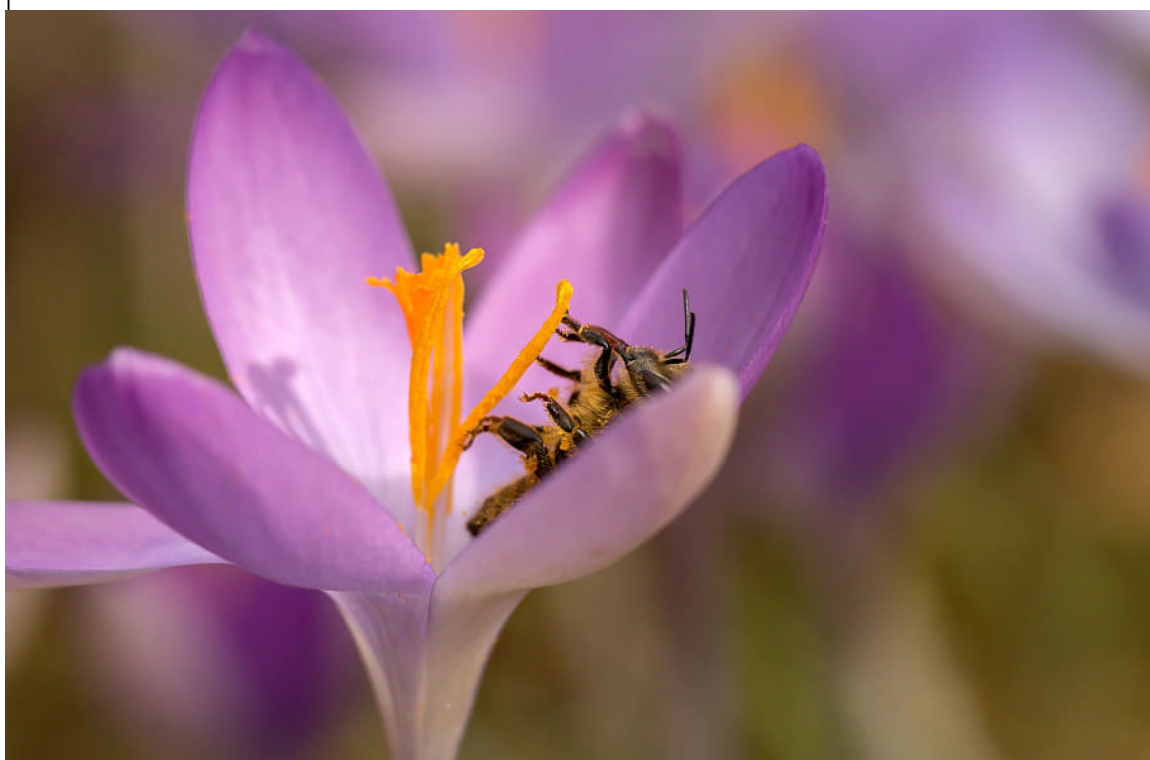
De prijsuitreiking voor de tweede wedstrijd werd door Coby Koops gedaan tijdens de IVN feestavond in de Veldkei te Havelte op 26 oktober jl. Mevrouw Koops vertelde dat de jury blij verrast was met de ingezonden foto's. Ze getuigen van grote aandacht en belangstelling voor insecten.

En dan de winnaars zijn:

De eerste prijs ging naar Riet Harwig Kruidhof, tweede prijs was voor Jogchum Reitsma en de derde prijs ging naar Jark de Boer. De publieksprijs ging ook naar Jogchum Reitsma, wel een ander foto dan zijn tweede prijs.

Alle 20 genomineerde foto's zijn tot het einde van het jaar te zien in de grote zaal van de Veldkei in Havelte. Daarna verhuist de expositie naar Dwingelo, naar het gebouw OverEntinghe

Coby Koops heeft een website en houdt een blog bij: www.natuurkieker.nl

Eerste prijs: Riet Harwig Kruidhof

Tweede prijs: Jogchum Reitsma

Derde prijs: Jark de Boer

Publicksprijs Jogchum Reitsma

Adoptieterrein van Angélique Quak

Mijn adoptieterrein aan de rand van het Dwingelderveld, bij het Noordenveld, kun je eigenlijk nog het best een transitiegebied noemen. Je komt er lopend of fietsend vanaf de parkeerplaats Achter 't Zaand,. Het terrein is relatief kort geleden, zeker voor natuurlijke begrippen, opnieuw ingericht. Het moet weer 'echte' natuur worden, natuur waarin de mensenhand zo min mogelijk zichtbaar is. Vanaf de jaren '30 is het heidegebied in cultuur gebracht, nu moet het weer het territorium worden van de vele weidevogels zoals veldleeuwerikjes, koekoeken en de nijl- en brandganzen die er 's zomers broeden. Dat klinkt toch alsof we op de goede weg zijn?

Toch hoorde ik van iemand die hier allang woont dat ze die weg mist, de weg naar Ruinen en dat ze er om die reden nooit meer komt. Ze was van mening dat de natuur afgepakt wordt van de mensen. Dat roept natuurlijk meteen de vraag op: Natuur, is dat wel van de mensen dan? En wat is die natuur dan waar men het in de volksmond over heeft? Wat die mevrouw aan de koffietafel in de sportschool onbewust bedoelde met natuur was slechts een bijkomende functie van de natuur: als recreatiemogelijkheid, de gebruiksnatuur. En als ik goed luister hoor ik daarin de opvatting dat de natuur alleen bestaansrecht heeft als ze de mensheid dient. Daar moeten 'ze' – ja wie eigenlijk? – de natuurbeschermers maar vanaf blijven, was de achterliggende mening. Ook hebben prachtige eiken het veld moeten

ruimen, hoorde ik..

Het Noordenveld was tot voor kort geen natuur – in de breedste zin van het woord – meer, maar in eerste instantie gecultiveerde grond: natuur om van te eten. Ook in cultuurgrond doet de natuur nog steeds verwoede pogingen zich een weg naar boven te banen, de

Toen ik er voor het eerst kwam zag ik een prachtig open veld, ruimte, water, ganzen en de roestbruine gloed van het haarmos

zo benoemde 'akker-on-kruiden'. ..en zie daar, een wapenwedloop met moedertje natuur is geboren. Dat in de vorige eeuw de

'natuurlijke' vegetatie in dit gecultiveerde gebied in krap vijftig jaar van de kaart is geveegd, is een vorm van evolutie die minstens een handje – of meer – is geholpen. Het kan niet anders dan dat daar weer menselijk ingrijpen voor nodig is deze versnelde vorm van 'evolutie' een halt toe te roepen.

Toen ik er voor het eerst kwam, net nadat ik hier was komen wonen, ruim twee jaar geleden, was het allereerst dat ik zag, een prachtig open veld, ruimte, water, ganzen en de roestbruine gloed van het haarmos (de sporofyten daarvan zo leerde ik later) . Wat ik zag was veel natuur, en veel ruimte vooral, maar ook cultuur: een wandelpad en het ontbreken van een fietspad, bruggetjes, die uitnodigen ervan af te gaan. Zo is dit stukje natuur toch weer zowel aan de mens als aan de natuur teruggegeven.

Later in het jaar werd ik blij van de roep van de veldleeuwerikjes , de koekoek, de kieviten; ook zag

ik voor het eerst de zonnedaauw toen ik mee op excursie ging. Een vroege vogelexcursie leerde mij de zang van de veelvoorkomende zangvogels te herkennen, onder andere van de roodborsttapuit, geelgors, boomleeuwerik, winterkoninkje, tjiftjaf (gelukkig, een makkelijke!), graspiepers. Ik hoor het hele jaar door zangvogels in de hagen van de boswilg, de bramen, elzen en het berkenbosje. De ganzen met hun luide roep in de venetjes. Tussen het pitrus en pijpenstrootje ontwaarde ik ook 'wilde' planten en kruiden. Een aantal daarvan zijn dan weer een

aandenken aan het recente verleden, zoals kamille, boerenwormkruid, biggenkruid, leeuwentand maar ook diverse boterbloemen, tormentil, vogelwikke, wolfspoot, vlasbekje, sintjanskruid, brunel, teunisbloem, hier en daar piept een struikje kraaiheide en dopheide, soorten die juist gewenst zijn.

Ik herken misschien de soorten die indicatoren zijn voor arme grond nog niet, maar dat komt wel. De beenbreek en het veenpluis, allebei doelsoorten, heb ik verderop gezien. Ik geniet hoe dan ook altijd weer van de veranderende

wolkenpartijen, de geluiden van de vele vogels in de lente en ja ook van de rinkelende belhamels van de schaapskudde, want wat nou precies natuur is, en waar de grens ligt tussen natuur en cultuur, dat is een vraag die best moeilijk te beantwoorden is. Misschien is die grens niet zo zwart-wit. Want de natuur wordt altijd een handje geholpen door ons, de mens, om haar in een bepaalde richting te sturen.. zolang we daarbij het evenwicht maar voor ogen houden en ons niet klakkeloos laten leiden door het gebruiksgemak.

Het Anserveld

Adoptieterrein van Wilma Talen

Een van de opdrachten van de opleiding is het bestuderen van een zelf uitgekozen natuurgebiedje, waarbij flora, fauna en landschap gedurende vier seizoenen bekeken moet worden. Ik wist meteen al welk gebied ik 'onder mijn hoede' wilde nemen, namelijk het waterbergingsgebied Anserveld van Natuurmonumenten. Ik had het gebied al eens onder water zien staan in een periode van extreme neerslag. Op meerdere plekken ontstonden kleine waterstromen en geulen. Dat was een jaar voordat de opleiding van start ging en het had toen al mijn interesse gewekt.

De drie doelen van dit gebied vind ik interessant, namelijk: water bergen om wateroverlast te voor-

komen, waar o.a. het lager gelegen Meppel regelmatig mee te maken had; het sinds 1920 ontgonnen gebied weer teruggeven aan de natuur; water vasthouden, zodat het Nationaal Park Het Dwingelderveld, dat met verdroging te kampen had, weer natter kan worden, wat van belang is voor o.a. de specifieke vegetatie en (water)vogels van dit gebied.

Het Dwingelderveld maakt deel uit van het Drents Plateau, een hoger gelegen gebied, en via zo'n 70 vennen en plassen (het gebied wordt niet voor niets het grootste natte aaneengesloten heidegebied van West-Europa genoemd) sijpelde/stroomde veel water weg via slenken en ondergronds naar de randen van het Drents Plateau en verder naar sloten, beken en kanalen.

Wat mij ook motiveerde was het feit dat ik met kiemplanten en pioniersvegetatie te maken had, de eerste begroeiing na de herinrichtingswerkzaamheden in het gebied. Voor mij was alles interessant, omdat ik vrijwel alles nog moest leren. Ik was al helemaal door het dolle heen toen ik klein hoefblad zag bloeien, de eerste bloeier op de lemige zandvlakte! En vlak voor mijn presentatie waren er verscheidene struikheide- en dopheideplantjes te zien en zelfs tormentil, net op tijd verschenen, wat het extra leuk maakte. Het zanderige gebied was ook interessant vanwege de vele diersporen die ik er tegenkwam. Wat vogels betreft hadden ganzen de overhand, maar tijdens mijn bezoeken aan het gebied was er ook altijd het vrolijke lied van de veldleeuwerik te horen. Prachtig! Ook vlogen er een keer twee kraanvogels over mijn terrein.

Aan een van onze docenten had ik gevraagd of bodemonderzoek een verplicht onderdeel was, want ik had al veel informatie over bodemsoorten en geomorfologie. Het antwoord was: 'Wel zelf doen, want daar

leer je het meest van'. Dus ben ik maar stoer aan de gang gegaan met een paal/bodemboor (geleend van de overbuurman). Het eindresultaat van de boringen in de afgraving was: (humuslaagje), lemig zand, vochtige leem, grondwater, keileem. Ik hoorde het stenen materiaal knarsen tijdens het boren. Ook kwam ik hier en daar bruine lagen tegen, inspoeling van ijzer. Tijdens de laatste boring ben ik op de vlucht geslagen voor een grote kudde runderen, die uit nieuwsgierigheid steeds dichterbij kwamen. In het Anserveld tref je veldpodzol aan en moderpodzol op keileem, d.w.z. materiaal uit de voorlaatste ijstijd, toen het landijs ook de omgeving van Ansen bereikte, stuwwallen opwierp en keien in allerlei soorten en maten achterliet en ook weer verbrijzelde tot keileem.

Een gebied in ontwikkeling, net als ik bij de IVN Natuurgidsenopleiding!

Wilma Talen

Dwalen rond het Dwingelderveld

Tekst: Jan Nijman

De midwinterwandeling op 29 december gaat rond het Dwingelderveld. Een deel van de wandeling gaat over de oude postweg over het Dwingelderveld.

Midden over het Dwingelderveld lopen nu een paar belangrijke routes voor fietsers. Je hebt het fietspad van de radiotelescoop bij Lhee naar het bezoekerscentrum aan de Benderse. Je kunt fietsen van Lhee naar Kraloo langs de Oude Hoogeveenseweg of Kraloërweg. Aan de oostkant van het gebied loopt nog een fietspad langs het Holtveen, het Commissaris Cramerpad. En midden op de heide ligt een kleine verhoging: de Benderse Berg. Zo is het nu, maar ooit was het anders.

Smeltwaterheuvel

Die Benderse Berg is er altijd al geweest. Het is een zogenaamde smeltwaterheuvel. Er zijn er

meer in de omgeving: de Galgenberg bij Anholt, de Hunnenkloosterberg tussen Ruinen en Echten, de Falieberg bij Zuidwolda en de Fluitenberg bij Fluitenberg bijvoorbeeld. Die heuvels zijn in de voorlaatste ijstijd, het Saalien ontstaan toen de gletsjers begonnen te smelten. Soms ontstonden gaten in het landijs. Het smeltwater met het zand spoelde door dat gat en vormden er zo een klein bergje.

De Benderse berg is altijd een markant punt in het Dwingelderveld geweest. Als je oude kaarten van Drenthe bekijkt, zie je dat er over het gebied van het Dwingelderveld twee wegen lopen. Er is een weg van Ruinen naar Spier die over de Benderse Berg gaat. En er loopt een weg van Anholt naar Spier. Beide wegen – toen niet meer dan karresporen – waren onderdeel van een verkeersroute van het zuid-

westen van de provincie naar het noorden. Je zou die wegen als de voorlopers van de A28 kunnen beschouwen.

Postweg

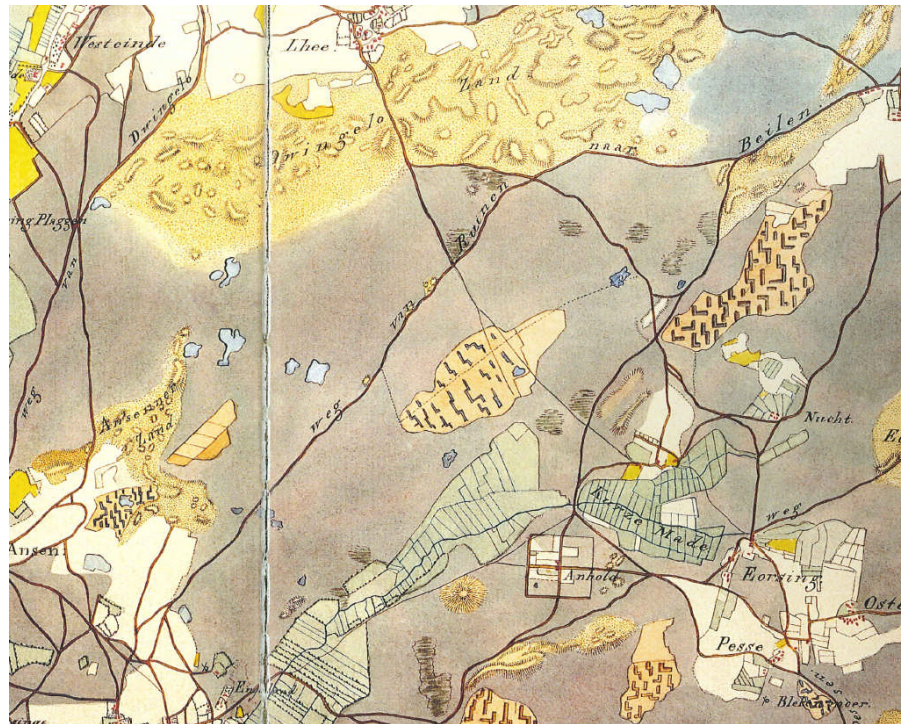
De weg van Ruinen naar Spier ligt er deels nog. De Benderseweg tot aan de Benderse Berg volgt eigenlijk het tracé nog van die oude postweg. Als je goed kijkt kun je in het veld links en rechts van de weg de karresporen nog terugvinden. Eigenlijk is dat niet zo gek, die weg heeft nog tot in het midden van de 19e eeuw gefunctioneerd. De postweg van Anholt naar Spier – of andersom – is nog beter te herkennen in het veld. Het Olde Posthuus bij Anholt was vanouds een pleisterplaats langs die postweg. Je kunt al wandelend de route grotendeels volgen. Tijdens de midwinterwandeling gaan we dit oude postweg ook volgen. Vanaf

Anholt liep die postweg verder langs de Galgenberg naar Ruinen. De naam van die berg maakt duidelijk waar die voor gebruikt werd.

Grafheuvels

Tijdens de midwinterwandeling zullen we meer interessante plekken tegenkomen. Zo vind je rond het Dwingelderveld verschillend grafheuvels. Net onder Lhee, bij het Smitsveen vind je een paar grafheuvels uit de Bronstijd. In de omgeving van Lhee, dat als dorp veel ouder is dan Dwingeloo, moeten in die tijd al mensen gewoond hebben.

Andere grafheuvels vind je bij de Boerdennen, zo'n beetje tussen Dwingeloo en Ansen in. Deze grafheuvels zijn een stuk kleiner dan die bij het Smitsveen. En er zijn er ook veel, zo'n 45. Deze grafheuvels stammen uit de IJzertijd. In die tijd moet er in de directe omgeving een nederzetting van boeren zijn geweest. In 2014 hebben archeologen in de directe omgeving dan ook een vrij groot complex van raatakkers of 'celtic fields' weten te traceren. Raatakkers zijn kleine veldjes die door wallen omgeven

worden. Op die akkertjes verbouwen de boeren in die tijd, zo'n 2500 jaar geleden, gewassen als gerst, vlas en tarwesorten (emmertarwe, eenkoorn, spelt). Die raatakkers kun je met het blote oog niet zien, de grafheuvels wel.

De meeste veentjes in het Dwingelderveld hebben namen. Zo zal de naam gemeenteveldwachter Jannes Dolfing, een rol hebben

gespeeld bij de naamgeving van het Dolfingsveen. Niet ver daarvandaan vind je de Davidsplassen en de Davidshoeve. Maar David is niet een echt Drentse naam. De naamgever was herder David. In Dwingeloo woonde lange tijd een kleine Joodse gemeenschap. Je vindt op de es van Dwingeloo ook nog steeds een Joodse begraafplaats. David was een van die Joden. Hij trok met zijn kudde van Dwingeloo over de schapendrift naar het veld. Maar – zo vertelde Adri van der Weyde – omdat er onder zijn schaapskudde een besmettelijke ziekte heerste, werd hij gedwongen aan de rand van het veld te blijven. Hij bouwde er een hutje bij wat nu de Davidsplassen heet.

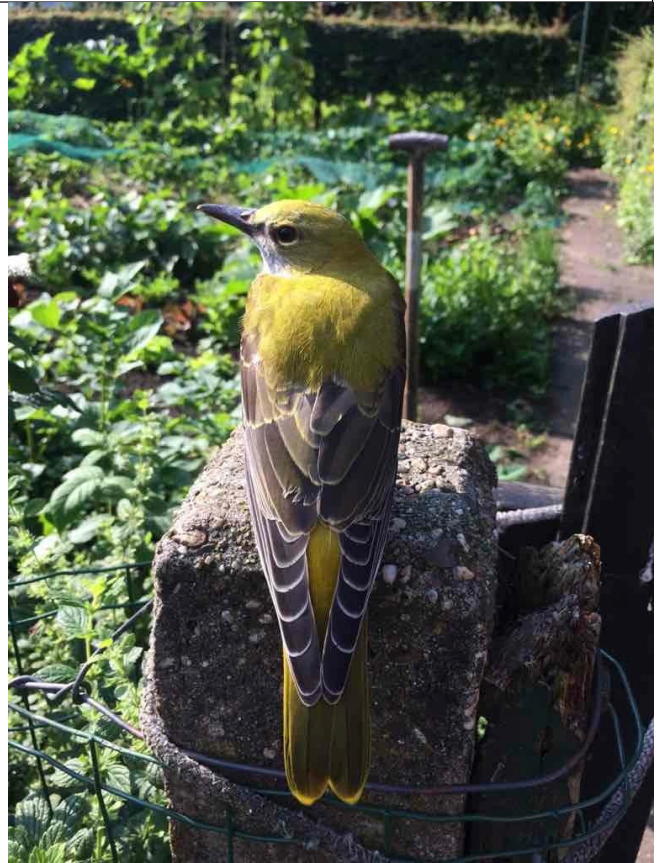

Grafheuvels Boerdennen

De wielewaal zong wel maar géén duudeljjo

Het is zaterdagochtend, 22 juli 2017. Bij familie Spijkerman-Duiven werd heerlijk genoten van een uitgebreid ontbijt in de keuken. Plotseling klonk er een doffe klap tegen het raam. Dat kon niet anders dan een vogel zijn. Vlug snelden de jongste gasten, twee dames van 10 naar buiten.

Spanning en sensatie, maar bovenal bezorgdheid en verwarring. Roerloos lag daar een wonderschone grote geelgroene vogel op de grond. Eerste hulp moest verleend worden, dat was duidelijk. Gelukkig kwam het arme dier al snel weer bij zinnen en kon het zelfstandig op het tuinhek zitten. Ietwat versuft en nog niet bekomen van de harde klap bleef ze dat doen. Zo konden we haar goed bekijken, een munt erbij leggen en deze plaatjes schieten. De eerste bezorgdheid was voorbij, nu restte nog verwarring en nieuwsgierigheid. Tot welke soort behoort deze vreemde snuiter?

En ook kunnen we je gerust stellen wat betreft de afloop. De vogel vloog na een half uurtje weer de bomen in. Daar hoorden we zelfs twee wielewalen zingen, maar géén duudeljjo.

Ria Duiven

Iedere gele (en groene) vogel in ieders geheugen, vogelboeken en het alwetende internet werd geraadpleegd. Geelgors, gele kwikstaart, een bijzondere spechtensoort, allen passeerden de revue maar werden ook weer afgeserveerd ofwel op uiterlijke kenmerken ofwel op zang. Zo kwam ook de wielewaal niet in aanmerking. Dit dier had immers geen rode snavel. Uiteindelijk gaf vogelkenner Teun ons het verlossende antwoord. Dit wonderschone dier was een juveniel van de wielewaal. Het geluid op de achtergrond was van het mannetje dat vanuit het bosje naar haar aan het roepen was.

Adopterrein Nelleke Jintes en Roel Pepping

De opleiding voor natuurgids biedt ons veel. Het is een uitnodiging om vaker de natuur in te gaan, en we hebben geleerd anders waar te nemen. Eerst waren we vooral gefocust op het landschap, de uitzichten, de kleuren, op vogels en het geluid daarvan.

Wat we hebben geleerd, is kijken naar de begroeiing, naar het samenspel van planten en dieren, naar de invloed van de bodem, wind, water, hoge en lagere stukken, warme zonnige plaatsen, de omgeving van het terrein, kleine diertjes, en de invloed van al deze aspecten op elkaar.

Bij de start van de opleiding hebben we als adoptieterrein gekozen voor een natuurgebied dat in onze buurt (Beilervaat) ligt: De Brunstinger Plassen, eigendom van Staatsbosbeheer.

Het gebied is een kleine enclave van 75ha ingesloten door landbouwgronden. Het lijkt alsof de tijd hier heeft stilgestaan, je stapt zo het Drentse heidelandschap van 1900 binnen. Dat kan zo blijven omdat het gebied extensief beheerd wordt; beweiding door schapen.

Kenmerkend is het reliëf; plassen (nat) en zandheuvels (droog), die soms wel 4 meter boven de plassen uitsteken liggen. Het hoogste punt ligt 14 meter boven NAP.

De plassen in het gebied zijn waarschijnlijk door verstuingen ontstaan. Omwonenden hebben in het gebied gegraven om aan zand te komen voor eigen

gebruik. Het is waarschijnlijk dat er in het gebiedje een pingo-ruïne ligt. Dat moet boren nog uitwijzen (indicator : poesjeszand).

Tijdens de cursusperiode hebben we het gebied regelmatig bezocht en we ontdekken veel. Zowel het geleerde in de cursus biedt daarbij ondersteuning als het gebied zelf, dat ons iedere keer nieuwe dingen laat zien. We ervaren steeds sterker hoe zaken in de natuur met elkaar samenhangen.

We hebben allebei dit gebiedje als adoptieterrein, waarbij Nelleke zich meer richt op de natte delen en Roel de hoge/droge delen. Natuurlijk lopen dingen in elkaar over, een mooi voorbeeld daarvan is de overgang van dopheide (nat) naar struikheide (droog). In het overgangsgebied zie je beide soorten door elkaar staan.

Over de natte stukken (Nelleke).

De plassen in het zuidoostelijke deel zijn opvallend rustig. Er zijn wel eens watervogels, maar nooit veel. Ik heb hier wilde eenden gezien, tafeleenden, nijl-ganzen en grauwe ganzen. In de natte moerassige oeverrand vlogen twee vogeltjes op en aan de hand van een gevonden veertje bleek dat het houtsnippen kunnen zijn geweest.

Het beperkte aantal watervogels duidt op weinig voedingsstoffen in het water.

In de noordoostelijke plas groeit het zeldzame oever-

Litorella uniflora - oeverkruid

kruid, *litorella uniflora*, een plant-je dat goed groeit als het afwisselend nat en droog staat. In een andere plas stond ook een klein aantal van deze planten.

Iets meer naar de rand van de plas staat kleine zonnedauw en water- navel, dat ook verder op natte stukken te vinden is.

Over de droge stukken (Roel).

De hoge en droge delen zijn zand- ruggen met voor arme grond ken- merkende begroeiing; struikheide, verschillende grassen en mossen. Daaronder zitten waardplanten voor verschillende vlindersoorten.

Dassenburcht

Polletjes met zwenkgras leven in symbiose met de gele mier. Dat zorgt voor een lossere bodemstruc- tuur en er worden kalkdeeltjes naar de oppervlakte gewerkt. Schapenkeutels en mestkevers zijn royaal aanwezig.

De zandheuvelds zitten vol gaten en hopen die vele dieren een schuil/ broedplaats bieden. Er zitten veel konijnen, wat in Drenthe zeld- zaam is. Er zijn vossen (verantwoordelijk voor de ingegra- ven kraai ?) en er zijn dassen- burchten. Momenteel wonen daar geen dassen, maar ze kunnen door hen gebruikt worden als passage of later onderdak. De in het gebied aanwezige hopen worden door ver- schillende dieren gebruikt. Al zie je ze niet allemaal, door sporen te leren herkennen weet je dat ze er zijn (geweest)

We hebben gezocht naar de adder, maar niet gevonden. Mogelijk is het gebied te klein. Kansen voor de adder ontstaan door het aanleg- gen van een 300 meter lange corri- dor naar het Tienveen in de perio-

Buntgras

de 2017/2018. In februari 2018 als de temp rond 10 á 12° C ligt ko- men de mannetjes tevoorschijn uit de winterslaap en gaan vrouwtjes zoeken om te bevruchten. Daarna kun je vrouwtjes zien: ze liggen in de zon om de eitjes te laten groei- en in het lichaam.

Kort verslag van een bijzondere ontdekking

Wapserveense Petgaten, Adoptieterrein Adri van der Weyde

In de vorige Adder, dat was de jubileumuitgave van juli 2017, heb ik al beloofd iets over mijn adop- tieterrein te schrijven en die belofte doe ik hiermee dan ook heel graag gestand.

Bij de start van de opleiding tot natuurgids werd ons al verteld dat we een adoptieterrein moesten uitzoeken waarin we gedurende een belangrijk deel van de opleidingstijd onderzoek moeten doen. Daarbij gaat het er natuurlijk vooral om dat de geleerde kennis ook in en aan de praktijk wordt getoetst. Daartoe moeten we allerlei onderzoeken doen en hoort ook het geven van een (mini-) excu- rsie in het adoptieterrein tot de opdrachten. En zo mocht ik op 7 oktober dan ook aan mede-cursisten

en docenten mijn adoptieterrein laten zien en ver- tellen waarom het voor mij zo'n bijzonder terrein is.

De keuze van mijn adoptieterrein is deels een pragmatische maar heeft anderzijds ook alles te maken met de naam van het gebied. Ik woon nog pas sinds februari 2016 in het onvolprezen lint- dorp Wapserveen. Een dorp dat in het Drents: 'Wapserveen' heet en oorspronkelijk ook wel, zoals op kaartmateriaal van 1850 te zien is 'Wapsterveen'. Kijk maar eens op www.topotijdreis.nl Mogelijk is het dorp ontstaan vanuit Wapse en werd het zo tot 'Wapse ter veen' (het veen bij Wapse) en later Wapserveen. Het gaat om een veenontginning die zo rond het jaar 1380 is ontstaan langs de Wapserauwen net ten

noorden van de brug over de Aa. De ontginning van het veengebied tot boerenland is aan het einde van de veertiende eeuw in dit gebied begonnen maar eigenlijk pas in de zestiende en de zeventiende eeuw goed op gang gekomen. Dat is ook de periode waarin Wapserveen groeide. De ontginning van het veengebied en daarmee de turfwinning zorgde voor het typische landschap van mijn adoptieterrein waarop ik van mijn huiskamer kan uitkijken.

Tijdens een van mijn eerste wandelingen als nieuwe inwoner van het mooie Wapserveen liep ik over de Butenweg en kwam daar een bordje van Staatsbosbeheer tegen waarop stond: 'Wapserveense petgaten'. Ik had nog nooit van een petgat gehoord en dacht dat het dan ook wel pet zou zijn dus absoluut niet interessant. Maar de nieuwsgierigheid overwon en toen ik een adoptieterrein moest uitkiezen koos ik voor het prachtige en zeker bijzondere gebied van de Wapserveense petgaten dat ik vanuit mijn huis kan zien en dat daarmee dus relatief makkelijk bereikbaar is.

De Wapserveense petgaten, die grofweg liggen tussen de Wapserveense Aa aan de noordkant, de Van Helomaweg aan de westkant en de Burenweg aan de zuidkant, vormen een veel te groot gebied voor een adoptieterrein en om die reden heb ik moeten kiezen om maar een klein deel zeer regelmatig te bezoeken te onderzoeken. Ik ben helemaal om en beschouw het als een van de mooiste en bijzondere ontdekkingen in mijn omgeving en dus helemaal niet 'pet'

maar buitengewoon interessant en beschermwaardig want het is zeker ook gevoelig voor verstoringen.

De Wapserveense petgaten zijn onderdeel van het laagveenmoeras-landschap waarvan ook de aan de westzijde naastgelegen Polder ten Cate deel uitmaakt. Ze zijn ontstaan door het uitbaggeren van veen. Dit uitbaggeren werd gedaan met een bagger-

beugel.

Met de baggerbeugel, een ca. 8 meter lange steel met aan het einde een beugel waaraan een net was vastgemaakt, werd het veen (de turf) onder de waterspiegel vandaan gehaald en op een legakker te drogen gelegd. Als het voldoende gedroogd was kon de turf worden gebruikt als brandstof.

Zo ontstond een landschap van plassen waaruit het

veen was gewonnen, afgewisseld met stroken land waarop het veen te drogen was gelegd tot het als turf kon worden afgevoerd en verkocht als brandstof. Veel van die veenplassen zijn weer land geworden door het natuurlijke proces van verlanding, maar ook door het aanleggen van veenpolders. Een ander bekend watergebied waarin petgaten te vinden zijn, zijn de Weerribben.

Ik heb een klein stukje van de Wapserveense petgaten als adoptieterrein gekozen en verbaas mij telkens weer over de veranderingen door de seizoenen heen. Er is sprake van een grote afwisseling en eigenlijk lijkt het wel steeds anders. Dat heeft natuurlijk met de lichtval te maken en met de begroeiing maar zeker ook met het dierenleven ter plaatse. Ik heb er prachtige vogels gezien en gehoord zoals bijvoorbeeld blauwborsten, sijzen en raven, graspieper, snor. Maar ook heb ik een sperwer zien nestelen en broeden en vond er de braakballen van een uil. Dat het de braakballen van een uil waren werd duidelijk nadat ik die uitgeplozen had en er schedel en botresten van muizen in aantrof. Ik zag sporen en drollen van vossen, sporen van een otter en drollen van een

das en had bijzondere ontmoetingen met reeën. Ook ben ik daar eens enorm geschrokken van het voor mij onbekende en daardoor angstaanjagende geluid van een reebok die wel erg dichtbij leek te zijn. Maar ook als het gaat om de flora is het een mooi gebied. Als je het gebiedje betreedt dan kun je op sommige plekken de watermunt ruiken en ook ontdekte ik er de brede orchis. Maar ook zie je tot in oktober de kale jonker in bloei staan en zijn er bijzondere insecten te zien die daar hun nectar halen. Er komen in voorjaar en zomer verschillende vlindersoorten voor die weer passend zijn bij de flora.

Ik heb er leren kijken naar de wondere wereld van de mossen en er een grote verscheidenheid kunnen ontdekken. Vanwege het feit dat het ook broekland is, dus laag liggend land dat heel nat blijft als gevolg van kwel met veel typisch bij het gebied horende elzen, kun je een deel van mijn adoptieterrein ook wel een elzenbroekbos noemen. Overigens is het woord 'broek' nauw verwant aan het Duitse woord 'Bruch' dat moeras betekent. In de herfst, maar natuurlijk niet alleen dan, zijn er veel paddenstoelen te vinden met natuurlijk als voor mij bijzondere vondst het elzekatjemummiekelkje. Het elzenbroekbos wordt gedomineerd door zwarte elzen en zeggen. Delen daarvan zijn vrijwel niet te bereiken door het moerasachtige van het gebiedje. Voor mij heeft het ook wel wat mystieks dat donkere bos waarvan de stammen weerspiegelen in het water. Ik probeer ook het

proces van verlanding enigszins te volgen. Zichtbaar zijn de waterplanten die vanuit de zijkanalen groeien de langzaam het waterrijke deel overwoekeren. Ook die zullen natuurlijk afsterven en op de bodem de voeding vormen voor weer ander leven. Zo zal op de langere duur het geheel weer dichtgroeien en zal er weer veen ontstaan dat wellicht ooit weer wordt afgegraven om het gebied open te houden. Maar dat proces waarin water weer tot land wordt kan nog tientallen jaren duren.

Voor mij zijn de Wapserveense petgaten de bijzondere ontdekking die ik iedereen toewens. Hoewel het gebied niet het gehele jaar toegankelijk is, is de periode waarin dat wel mag voldoende om er verliefd op te worden. Mocht u er eens willen gaan kijken dan is het zeker raadzaam om goede waterdichte schoenen of, beter nog, laarzen te dragen. Vergeet ook niet dat een waterrijk gebied en muggen iets met elkaar hebben. Geniet er van en wees er zuinig op!

Adri van der Weyde

De natuur een handje geholpen, Natuurwerkdag 2017

Zaterdagmorgen 4 november '17 was het voor mij wat vroeger opstaan dan gewoon op de zaterdagmorgen. We hadden de afspraak om al om 7.45 uur bij Staatsbosbeheer aan de Bosweg in Hoogersmilde te zijn. Er moesten veel voorbereidingen getroffen worden voor de Natuurwerkdag waar maar liefst meer dan honderd enthousiaste werklustige natuurliefhebbers werden verwacht. Die Natuurwerkdag is een initiatief van de LandschappenNL en kreeg hier vorm dankzij een goede samenwerking van het IVN Westerveld met Staatsbosbeheer en

Landschapsbeheer Drenthe. Gelukkig hadden ze daarbij blijkbaar ook voor goed natuurwerk-dag-weer gezorgd.

Ontvangen werden we bij Staatsbosbeheer door de koele boswachter Liesbeth. Hier kregen we, behalve een kop koffie of thee, uitleg en instructies om van deze dag een bijzondere dag voor alle deelnemers te gaan maken. Er moest in het komende uur wel eerst even keihard worden gewerkt om alles tijdig gereed te hebben, want om tien uur zouden naar verwachting zo'n honderdtal grote en minder grote mensen komen om de na-

tuur een handje te helpen. Met elkaar gaan we het heideveldje waar het Belevingspad doorheen gaat vrij maken van jonge boompjes als vogelpest en berk en het maaisel van heide verwijderen. Dat is nodig om de heide te kunnen doen verjongen zodat de heide die prachtige plek is waar niet alleen mensen maar ook heel veel verschillende dieren, waaronder de zo belangrijke insecten, zich goed voelen en kunnen gedijen.

Als uit Westerveld afkomstige deelnemers aan de in januari 2017 gestarte IVN Natuurgidsenopleiding waren we nadruk-

kelijk gevraagd om aanwezig te zijn om te helpen het geheel in goede banen te leiden. Voor ons was het een verplicht onderdeel van onze opleiding en mede daarom waren we er dan ook allemaal. Van een aantal van ons werd verwacht de begeleiding van een groep te gaan doen en twee anderen verzorgden het programma voor de kinderen. Mooi om op die manier actief te kunnen zijn en als aankomende natuurgidsen zo ook praktijkervaring in groepsbegeleiding aan verschillende soorten groepen en activiteiten te kunnen doen. Ik mocht samen met de zeer ervaren IVN-er Nelleke een groep begeleiden bij het werken in het veld. Het was ook goed om te merken dat onze cursusleider Guido ook kwam om mee te helpen en misschien ook wel om zijn cursisten aan het werk te zien.

We kregen van boswachter Liesbeth Koel een deel van het terrein aangewezen waar we met onze groep de jonge boompjes moesten verwijderen en het terrein moesten ontdoen van het maaisel dat een machine had achtergelaten. Opdracht was ook dat we slangen-

bulten moesten maken van dat maaisel samen met losse takken zodat er mooie en warme plekken zouden ontstaan waarin slangen hun eieren kunnen leggen. Ook kregen we gereedschap dat door Landschapsbeheer Drenthe beschikbaar was gesteld met de opdracht ervoor te zorgen dat alle gereedschap aan het einde van de werkdag ook weer werd ingeleverd. Terwijl we wachtten op de mensen die kwamen om van deze Natuurwerkdag een succes te maken moesten we zorgen dat de tent werd opgezet en er banken en tafels klaar stonden om later op de

Het was fantastisch te zien hoe een jonge vader en moeder met nog kleine kinderen hard meewerkten

dag even te kunnen uitrusten of op die plek van een heerlijke lunch te kunnen genieten. Ook pionierden we een driepoot om later de ketel

met de zo gewaardeerde erwtensoep aan te kunnen hangen zodat die, lekker boven het vuur hangende, al dampend de hongerige deelnemers uitnodigde te komen genieten.

Maar voor het zover was moest er natuurlijk eerst worden gewerkt. Even over tieners kwamen grote groepen volwassenen en kinderen in de richting van het werkgebied gelopen. Ook deed de scoutinggroep de Biezenhutters uit Oosterwolde mee en lieten ook de Junior Rangers van het Nationaal Park door hun aanwezigheid en inzet hun betrokkenheid zien. Vooraf was al een indeling gemaakt welke deelnemers door welke vrijwilligers zouden worden begeleid en in welk deel van het terrein dat dan zou gebeuren.

De deelnemers werden door boswachter Liesbeth hartelijk welkom geheten en uitgelegd wat van hen werd verwacht en wie hen daarbij zou gaan begeleiden. Samen met Nelleke ging ik met mijn groep naar het speciaal voor ons uitgezochte terreingedeelte en Nelleke legde nog eens uit wat er bij ons moest gaan gebeuren. Vervolgens

werd een groot zeil uitgespreid en werden de kniptangen uitgedeeld en begon het harde maar o zo gezellige samen werken.

Het was fantastisch te zien hoe een jonge vader en moeder met nog kleine kinderen hard meewerkten en om te zien hoe enthousiast en fanatiek de kinderen hun ouders assisteerden. Jong geleerd is oud gedaan geldt natuurlijk ook hier. Mooi om af en toe iets te kunnen uitleggen of iets te mogen vertellen over een plantje of over de reden waarom iets moest worden gedaan. Goed ook om de motivatie van de deelnemers te horen waarom meegedaan wordt en dat natuurbescherming en natuurbehoud zo belangrijk voor hen is dat ze ook daadwerkelijk de handen uit de mouwen willen steken. Er werd hard gewerkt en talloze malen werd een volgeladen zeil naar het bos gesleept om daar te worden gelegd. Er ontstonden daardoor

te zien met hoeveel enthousiasme de kinderen werkten aan een natuurschilderij gemaakt van materialen uit bos en heide. Met takken werden vormen gemaakt en met bladeren en heidemaaisel werd dat ingekleurd. Het zag er prachtig uit en de kinderen waren er maar wat trots op.

Om 12 uur was het tijd voor de gezonde boslunch die door vrijwilligers was klaargemaakt. Die vrijwilligers waren daar natuurlijk al uren mee bezig geweest want hard werken maakt hongerig en er moest voldoende zijn voor iedereen. En zo was het ook. Er waren heerlijke broodjes en natuurlijk die onvolprezen erwtensoep. Als toetje was er een gezond stukje fruit.

Na gegeten en gedronken te hebben was het tijd om weer snel aan de slag te gaan, want van pauzeren wordt de natuur niet beter. In mijn groepje hadden we veel jonge

er te zien zijn. Wellicht kunnen we dan zelfs zien hoeveel vrouwtjes daar hun eieren hebben gelegd.

Met mijn groepje hebben we twee prachtige slangenhoppen kunnen maken mede dankzij het enthousiasme en fanatisme van de kinderen die graag de grootste slangenhoop wilden want voor het belang van de slangen wilden ze wel graag goed zorgen.

En zo werd het al snel twee uur, de eindtijd voor deze Natuurwerkdag 2017. Alle medewerkers werden hartelijk bedankt en kregen een zitmat als aandenken. Ook kregen ze nog een bon waarmee in december een gratis kerstboom te verkrijgen is. De deelnemers vonden het een leuke geste en gingen dan ook met een goed gevoel weer naar huis. Vaak hoorden we mensen zeggen: "Tot volgend jaar". Een betere wens kan de natuur zich dan niet wensen.

Nadat de deelnemers vertrokken waren moest er nog even hard gewerkt worden, want alles moest natuurlijk weer worden opgeruimd. Ook was er nog een stevige zoektocht naar materialen die gebruikt maar niet teruggebracht waren. Gelukkig werd in het veld na een tijdje toch alles weer gevonden zodat alle materiaal ook weer netjes aan Landschapsbeheer Drenthe kan worden teruggegeven.

Na het opruimen en opbergen gingen we terug naar huis. Moe maar ook met een goed gevoel. Fijn dat zoveel mensen zich willen inzetten op zoveel plaatsen. Fijn dat natuurbeheerders en natuurbeschermers en het IVN samen met zoveel vrijwilligers zich sterk maken voor onderhoud en behoud van die zo beschermwaardige natuur. Met elkaar worden we daar beter van.

Adri van der Weyde

op die plek prachtige schuilplaatsen voor dieren gemaakt van takkenrillen.

Een aantal keren waren er al kinderen naar mijn twee medecursisten gegaan die het kinderprogramma verzorgden. Het was leuk om

boompjes al verwijderd en werd het dan ook tijd om van het maaisel slangenhoppen te maken om zo de ringslangen een plek te geven om hun eieren te leggen. Interessant is om dan het volgend jaar eens te kijken hoeveel lege eieren

